

Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně

Kateřina PAŘÍZKOVÁ

NL 71, 2016, s. 62–68

Commemorative medals of the St. Florian Chapel in Kladno

Two commemorative medals in the Numismatic Department of the National Museum are recently connected with foundation of the Loretto Chapel in Hájek by the Žďárský family of Žďár in 1623. The presented article documents changes in attribution in favor of the St. Florian Chapel in Kladno (1630), based on studies in written sources. Although it is not possible to specify the exact date for both of these commemorative medals, it is undoubted that they represent very rare pieces. The dies for them were produced around 1751 very likely, in time of reconstruction of the original chapel in Kladno on the basis of plans by K. I. Dientzenhofer.

— commemorative medal; St. Florian Chapel; Žďárský of Žďár; Hájek u Červeného Újezda (Praha-západ district) [CZ]; Kladno [CZ].

— pamětní medaile; kaple sv. Floriana; Žďárský ze Žďáru; Hájek u Červeného Újezda (okr. Praha-západ); Kladno.

Pamětních medailí vydaných u příležitosti založení kaple či kostela na území dnešní České republiky v numismatických sbírkách mnoho nenajdeme.¹ Většina dochovaných pamětních medailí spojených se svěcením sakrální stavby pochází až z 19. století, kdy se převážně jednalo o svěcení buď opravené stavby, nebo nového oltáře, nešlo tedy přímo o založení nového objektu. O to vzácnější jsou „hájecké“ pamětní medaile ze sbírek numismatického oddělení Národního muzea (dále jen NM), zařazené dobou vzniku do první třetiny 17. století. Jedná se o dvě ryté kruhové medaile, v literatuře – a dosud i v numismatické sbírce NM – mylně popisované jako pamětní medaile vydané k příležitosti založení loretánské kaple v Hájkách v roce 1630.

* PhDr. Kateřina PAŘÍZKOVÁ, Archiv Národního muzea (Praha), katerina_parizkova@nm.cz. Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2016/23, 00023272).

¹ Literatury k pamětním medailím mnoho není, srov. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela: *Historický pohled na českou medaili*, Numismatické listy 24, 1969, s. 129–140, NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, E.: *Katalog výstavní sbírky medailí*, Praha 1963, BOUBLÍKOVÁ-JAHNOVÁ, Juliana: *Počátky medailérství v Čechách. Jáchymovské portrétní medaile hrabat Šliků*, in: Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie, 2003, č. 1–2, s. 1–44.

Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně (dříve tzv. hájecká)

Av.: v rytém kruhu na 11 řádcích vyryto: ANNO | DNI · 1630 · DIE · 2 · | APRILIS · POZITVS · EST | HVC · ISTE · PRIMVS · LA | PIS · AB · III · SACRI · ROM | ANI · IMPERY · COMITE | FLORYANO · THEODORICO | DE · SORA · ET · ELIZABETHA | COROWA · COMITISSA · | DE · SORA · WATA | COMITISSA.

Rv.: v rytém kruhu na 6 řádcích vyryto: DE · MARTINICZ · | IN · HONOREM · SAN^{MÆ} | TRINITATIS · B · M · V · | ET · SS · FLORYANI · ET · | ELIZABETHÆ | · VIDVA · | ❖

1. AR; 27,207 g; 53,4 mm.

Sbírka: Národní muzeum, inv. č. H5-115113. Foto Kamil Smíšek.

Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně (dříve tzv. hájecká)

Av.: v rytém kruhu na 11 řádcích vyryto: ANNO | DNI · 1630 · DIE · 2 · | APRILIS · POZITVS · EST | HVC · ISTE · PRIMVS · LA | PIS · AB · III · SACRI · ROM | ANI · IMPERY · COMITE | FLORYANO · THEODORICO | DE · SORA · ET · ELIZABETHA | COROWA · COMITISSA · | DE · SORA · WATA | COMITISSA.

Rv.: v rytém kruhu na 6 řádcích vyryto: **DE · MARTINICZ · | IN · HONOREM ·
SAN^{MÆ} | TRINITATIS · B · M · V · | ET · SS · FLORYANI · ET · | ELIZABETHÆ
| · VIDVA · | ❖❖**

2. AE; 66,674 g; 53,8 mm.

Sbírka: Národní muzeum, inv. č. H5-182006. Foto Kamil Smíšek.

Transliterace textu: *Anno Domini 1630 die 2 Aprilis positus est huc iste primus lapis ab Illustrissimo Sacri Romani Imperii comite Floriano Theodorico de Sora et Elisabetha Corona comitissa de Sora nata comitissa | de Martinicz in honorem Sanctissimae Trinitatis, Beatae Mariae Virginis et Sanctissimorum Floriani et Elisabethae viduae.*

O vlastním původu obou medailí není moc známo, nelze je zařadit podle konkrétního tvůrce, jsou anonymní, bez ryteckých značek. Řadit je lze tedy pouze geograficky mezi pamětní příležitostné medaile. Jsou ryté, jedna byla zřejmě vzorem pro druhou, zdá se, že nejsou z jedné ruky. Řádkování a zkratky jsou stejné, liší se materiálem a typem písma. Jedna pochází ze staré sbírky numismatického oddělení NM (inv. č. H5-115113; medaile číslo 1), druhá byla součástí Přibilovy sbírky, se kterou přešla roku 1948 koupí do sbírek NM (inv. č. H5-182006; medaile číslo 2).

Poprvé je medaile zmíněna a popsána až v soupisu J. O. Miltnera a J. Neumanna z let 1852–1870.² Autoři představují měděnou (!) medaili s jednoduše vyrytým písmem bez metrologických údajů. Přímo uvádějí, že „*zarážející je jednoduchost a vysoce porušené (corrupte), navíc jen vyryté písmo této pamětní mince, které lze u tohoto typu zakladatele stěží očekávat*“.³ Její dataci, která se o sedm let liší od data založení kaple v Hájků, vysvětlují tím, že stavba lorety byla sice započata v roce 1623, ale díky tehdejší válce nepokojům byla dokončena teprve v roce 1630 a medaile byla vydána při příležitosti položení závěrečného kamene (*Schlussstein*). K této domněnce je mohl vést i fakt, že kaple byla v roce 1630 opravdu svěčena, a to již po druhé, jenže až 8. září; ani toto datum se tedy neshoduje s předkládanou „hájeckou“ medailí.

² MILTNER, Heinrich Otakar – NEUMANN, Josef: *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen*, Prag 1852–1870, s. 710–712. Ve starším soupisu VOIGT, Mikuláš Adaukt: *Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen*, Prag 1787, Band IV., Entwurf, je na s. 5. zmíněn návrh připravovaného, ale již nevydaného páteho svazku, kam autor slibuje zařadit popis zakladatelských mincí a medailí šlechtických rodů.

³ Hájecká kaple byla založena dne 12. června 1623 majitelem zdejšího panství panem Florianem Jetřichem Žďárským ze Žďáru (1598–1653), poprvé byla vysvěcena po dokončení v roce 1625 a brzy se stala významným poutním místem. Krátce po jejím postavení zakladatel nařídil její rozebrání a přestavbu, když zjistil, že její rozměry přesně neodpovídají originálu Santa Casy stojícímu v italském Loretu. Stavba v Hájků u Červeného Újezda (dnes okres Praha-západ) je dnes nejstarší dochovanou loretánskou kaplí na území České republiky. Je obklopena ambity františkánského kláštera, uvnitř lorety je umístěna socha Panny Marie dovezená Žďárskými v roce 1622 z Loreta v Itálii.

Dále popis medaile nalezneme u Maxe Donebauera, zde je zřejmě popsána medaile č. 1: „*Medaile auf die Grundsteinlegung der aus Anlass der erfolgten Geburt seines Sohnes Franz Adam Euseb gestifteten Loretto-Kapelle zu Hajek bei Roth-Oujezd; Gr. 52 mm, Gew. 2185 cgr, RR.*“⁴ Autor nezmiňuje žádnou pochybnost o jejím původu a příčině vydání. To udělal až Zdeněk Wirth v roce 1907 v Soupisu památek, kde cituje dva nápadně shodné nápisy z pamětní medaile a základního kamene kladenské kaple sv. Floriána.⁵

Úvahu o původu „hájeckých“ medailí uvedl i Bedřich Přibil, který popisuje medaili č. 2 ve svém Soupisu svátostek.⁶ Zde přesně uvádí: „*odborníci vyslovili pochybnosti o starém původu takovýchto medailí. Snad byly zhotoveny podle zápisu či nákresu medaile vložené do základů kostela.*“ Zdá se, že Přibil také nepátral v historii rodu Žďárských po pravém původu a účelu pamětní medaile a že Donebauerem popisovanou medaili č. 1 nikdy neviděl. Musel by zmínit výrazné odchylky, které obě medaile vykazují, což je vzhledem k okolnostem podivné, neboť sbírky NM Přibil velice dobře znal. Proč nepopsal oba známé exempláře, se již nedozvíme.

Při srovnání obou kusů je první odchylka patrná na první pohled, liší se materiálem, tedy i váhou. Dále je na každém exempláři použit jiný typ písma. Výrazně se odlišuje psaní číslice 2. Že je jedna medaile napodobeninou druhé, je jasné z rozložení řádkování a písma. Tam, kde rytec originálu porušil obvodový kruh u slova **EST**, jmen zakladatelů a zkratky **SAN^{MLÆ}**, tuto odchylku druhá medaile věrně napodobuje.

Domněnku, že se vydání obou pamětních medailí vztahuje k založení hájecké loretánské kaple, lze snadno vyvrátit. Dnes už je jisté, že medaile nemají se založením hájecké kaple nic společného. Zprvce opis na medaili jasně hovoří o základním kameni – *primus lapis*. A dále je doloženo, že 2. dubna 1630 založil týž hrabě Florian Jetřich Žďárský ze Žďáru v těsné blízkosti hradeb města Kladna kapli zasvěcenou a postavenou ke cti sv. Floriána a sv. Alžběty.⁷ Konsekrční kámen z původní stavby je dodnes zazděn ve zdi za oltářní menzou a je opatřen tímto nápisem: **LAPIS FVNDAMENTALIS | SACFLVM DEO TRINO ET VNI DICA | TVM MFMORLÆ B. M. V. ET SS FLORI | ANI ET ELISABEHÆ VIDVÆ REGINÆ | HONORI CONSECRATVM IMPENSIS IL | LMI FLORIANI THEODORICI S. R. IMP. CO | MITIS DE SORA . ET ILLMÆ ELISABE | THÆ CONIVGIS COMITISSÆ NATÆ | A MARTINICZ ÆERA CHRISTIANA | 1630 DIE 2 APRILIS . | P. F. D. E. V. H. FAMILLÆ .**

⁴ DONEBAUER, Max: *Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen*, Prag 1890, s. 445.

⁵ WIRTH, Zdeněk: *Soupis památek politického okresu Kladenského*, 1907, s. 80.

⁶ PŘIBIL, Bedřich: *Soupis československých svátostek, katolických medailí a jetonů*, Numismatický časopis československý 7, 1931, s. 19–20.

⁷ BARTŮNĚK, Václav: *Náboženské dějiny Kladna. Třicet jeden kladenský farář 1352–1835*, Kladno 1934, s. 44. Zde odkaz na Arcibiskupský archiv, Protokollum consistorii, zpráva z 30. 11. 1631.

● □ 1: Základní kámen kaple sv. Floriána z roku 1630. Foto Kateřina Pařízková.

Transkripce textu: *Lapis fundamentalis. Sacellum Deo Trino et unidicatum Memoriae Beatæ Mariæ Virginis et Sanctissimorum Floriani et Elisabethæ viduæ Reginae honori consecratum impensis Illustrissimi Floriani Theodorici Sacri Romani Imperii Comitissæ de Sora et Illustrissimæ Elisabethæ coniugis Comitissæ natae a Martinicz. Aera Christiana 1630. Die 2. Aprilis P.F.D.E.V.H. Familiae.*

Kaple sv. Floriána, původně zasvěcená i sv. Alžbětě, byla postavena vedle lazaretu u cesty vedoucí do Rakovníka mimo hradby města Kladna. Jednalo se o jednoduchou stavbu s valbovou střechou a sanktusovou věžičkou se

zvonkem.⁸ V roce 1713, tedy v době, kdy kladenské statky přešly do majetku řádu benediktinů, je kaple uváděna již jako zchátralá.⁹ Na přání opata Loebela navrhl stavbu nové kaple sv. Floriána významný stavebník Kilian Ignác Dientzenhofer.¹⁰ Přestavba začala pravděpodobně už v letech 1746–1748 rozebíráním staré neudržované kaple a dne 25. července 1751 proběhla za účasti samotného „baumeistra“ Dientzenhofera velkolepá slavnost přenesení původního základního kamene z roku 1630.¹¹ Tento kvádr červeného mramoru o velikosti 35 x 40 cm byl usazen na již hotové základy a v kapli je k vidění dodnes.

Můžeme se pouze dohadovat, zda dochované pamětní medaile vznikly právě při této slavnostní příležitosti, v každém případě je jasné, že se jedná o vzácné exempláře. Domněnku, že byly nalezeny v základech původní kaple, vyvrací skutečnost, že medaile, která měla chránit stavbu před různými, hlavně živelními pohromami, by byla podle zvyku vyzdobena podobou alespoň jednoho z obou světců. Je obvyklé, že na medailích vydaných při příležitosti svěcení či založení kaple, kostela nebo jiné církevní stavby je na jedné straně, většinou lícové, tato stavba či její část vyobrazena. Dále je více než pravděpodobné, že hrabě Žďárský, který by mohl být vydavatelem pamětní medaile, by neopomenul tuto vyzdobit svým rodovým či dokonce aliančním erbem. Zvláště, když byl krátce předtím povýšen do hraběcího stavu.

Z výše uvedených skutečností tedy vyplývá, že na medaile byl snad vyryt zkrácený nápis z původního (přeneseného) základního kamene na paměť nově započaté přestavby. Pokud srovnáme obě medaile se základním kamenem, odlišují se v provedení zkratk písma – ligatur – a dále v pravopisu. Ve jméně Alžběta je psáno *s*, na medaili *z*, Florián se liší v případě *i* a *y*, včetně dvojtečky nad *y*. Rozdíl je i ve velikosti začátečních písmen. Rytec či snad rytci medailí nenapodobovali písmo ani způsob provedení práce autora základního kamene. Paleografickým rozbořením se nedá s určitostí říci, kdy medaile vznikly. Známe pouze dva kusy, nevíme, kolik jich bylo skutečně vyrobeno a kdo je jejich autorem. Upřesnit dobu vzniku by patrně pomohl pouze dosud nenalezený písemný pramen. S jistotou lze dnes pouze říci, že vznikly mezi lety 1630–1852. A hlavně nejsou „hájecké“, je potřeba je definitivně přiřadit do Kladna, ke kapli sv. Floriána.

⁸ Zvon byl po dobu přestavby zapůjčen do Motyčína (v roce 1745), později jej motyčínští odkoupili. WIRTH, Z.: *Soupis*, s. 80.

⁹ BARTŮŇEK, V.: *Náboženské dějiny*, s. 74.

¹⁰ Její historii, architektonický význam a Diezenhoferův přínos viz HORYNA, Mojmir: *Kaple sv. Floriána na Kladně a pozdní dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera*, in: *Rozprava o baroku. Sborník příspěvků z kolokvia Barokní umění na území severozápadně od Prahy*, Slaný 1993, s. 10–14.

¹¹ SOKA Kladno, Archiv města Kladna, kniha E2, fol. 11v.

●□2: **Kaple sv. Floriána** v Kladně
v roce 2015. Foto Kateřina Pařízková.

Poznámka na závěr

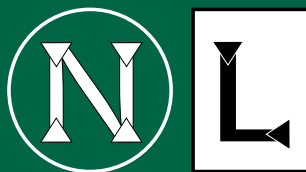
Po napsání výše uvedeného článku vyšlo najevo, že další „hájeckou“ medaili převzalo do svých sbírek Sládečkovovo vlastivědné muzeum v Kladně. Pochází ze sbírky Jaromíra Wernera, kterou muzeum zakoupilo v roce 2015. Medaile má rozměr 55 mm, barvu podobnou uvedené medaili č. 2. Je rovněž rytá, na rozdíl od těch již zmíněných více opotřebovaná, na reversu jí chybí ornamentální značka. Badatelsky přístupná bude po zpracování celé sbírky.¹²

●□3: **Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně**, 55 mm.
Sbírka: Sládečkovovo vlastivědné muzeum v Kladně. Foto J. Vyšín.

¹² Více podrobností viz KUCHYŇKA, Zdeněk: *Dva významné přírůstky do sbírky Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně*, in: *Středočeský vlastivědný sborník* č. 34, 2016, s. 168–170.

NÁRODNÍ MUZEUM
ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST

Numismatické listy

71 • 2016 • 1-2

NÁRODNÍ MUZEUM

Vyobrazení k článku Kateřina PAŘÍZKOVÁ, *Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně*, s. 62–68.

○■ **Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně.**

Sbírka: Národní muzeum, inv. č. H5-115113. Foto Kamil Smíšek.

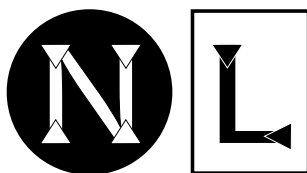

Titulní strana:

Vyobrazení k článku Lenka VACINOVÁ, *Kzobrazení Tarpeie na římských mincích*, s. 3–12.

○■ **Potrestání Tarpeie:** L. Titurius Sabinus, denár 89 př. n. l.; P. Petronius Turpilianus, denár 19 př. n. l.; reliéfní vlys, Basílica Aemilia, Forum Romanum.

NÁRODNÍ MUZEUM
ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST

Numismatické listy

71 • 2016 • 1-2

Vedoucí redaktor / Chief Editor: Luboš POLANSKÝ.

Redakční rada / Editors: Marek CAJTHAML, Petr HAIMANN, Dagmar KAŠPAROVÁ,
Michal MAŠEK, Jiří MILITKÝ, Věra NĚMEČKOVÁ, Vlastimil NOVÁK,
Borys PASZKIEWICZ, Zdeněk PETRÁŇ, Jiří SLÁMA, Eduard ŠIMEK,
Jan VIDEMAN, Petr VOREL.

Jazyková redakce / Language Editor: Lenka VACINOVÁ.

Redakce / Contact Address: lubos_polansky@nm.cz • 224 497 283.

Anglická abstrakta a resumé překládá / English abstracts and summaries translated
by Gabriela & Vlastimil NOVÁK.

NÁRODNÍ MUZEUM

Vydává: Národní muzeum ve spolupráci s Českou numismatickou společností.
Technická příprava a grafická úprava: Quattro-Production s. r. o.
Tisk: Josef Kleinwächter.

Přímý prodej zajišťuje stánek v Nové budově Národního muzea. Distribuci povinných výtisků,
výtisků pro předplatitele a distribuci volných výtisků zajišťuje Obchodní oddělení,
Národní muzeum, Vinohradská 1, 110 00 Praha 1, telefon 224 497 159, fax 222 246 047
(ze zahraničí: telefon +420 224 497 159, fax +420 222 246 047), e-mail: publikace@nm.cz.
Zde se přijímají i objednávky předplatného, z ČR i ze zahraničí a poskytují informace o cenách
předplatného. Členům České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost,
Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10 – Vršovice, telefon 271 730 775.

Vychází dvakrát ročně jako dvojčíslo.
Redakční uzávěrky jsou 1. dubna a 1. září.
Pokyny pro autory najdete na www.nm.cz/publikace.

© Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1.
ISSN 0029-6074, MK ČR E 568.